

**Cech hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků Hostouň
1763–1850**

Inventář

EL NAD č.: 1412
AP č.: 410

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	5
Seznam použitých pramenů a literatury.....	6

Přílohy

Seznam použitých zkratk	7
Inventární seznam.....	8

I. Vývoj původce archiválií

Cechy se nazývala sdružení řemeslníků stejného nebo podobného oboru utvořená zprvu snad z náboženských a společenských důvodů, záhy však sloužící především k hájení ekonomických zájmů. Uzavřené skupiny řemeslníků usilovaly o co nejvýhodnější nákup surovin a o odbytový monopol na městském trhu. Snaha zabezpečit svým členům zaručené existenční jistoty vedla sice k určitým omezením jednotlivých řemeslníků a k reglementaci jejich dílen, ale v zájmu celku. Pravidla fungování cechu určovaly artikule, jež obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální.

Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stál cechmistr spolu se staršími, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a mohli kontrolovat i jakost prodávaných výrobků. Cech měl svoji vlastní samosprávu, ale současně byl podřízen městské správě. Cechovní starší měli spravovat cechovní pokladnici, obsahující cechovní jmění, cechovní dokumenty a nařízení určená cechům, která musela být předčítána na cechovních schůzích konaných zpravidla 3–4krát ročně. Cechmistry volila cechovní shromáždění a potvrzovala je městská rada, které skládali přísahu. Jejich volbu musela stvrdit také správa panství. Dozor nad cechy vykonávali cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 generálním cechovním patentem pro české země. Cechovní inspektoři bývali spolu s cechovními písaři přítomni cechovním schůzím.

Cechovní sdružení se začala utvářet společně s rozvojem městské společnosti. Počátky fungování cechovního systému v Hostouni jsou doloženy v 16. století, na jehož konci bylo městečko povýšeno na město a spolu s tímto statutem se Hostouni dostalo od Rudolfa II. povolení, aby se zde usazovali řemeslníci.¹ Odbytiště svých výrobků nacházeli hostouňští řemeslníci na trzích v městečku a v okolních městech.²

Vedle jednooborových cechů se na přelomu 16. a 17. století vytvářely cechy společné pro řemeslníky vícera druhů řemesel, zejména takových, která byla v určité lokalitě početně málo zastoupená. Takováto slučování řemesel pochopitelně nejvíce probíhala v malých městečkách a sídlech vrchnostenské správy. I tak byli členy sdruženého cechu nejen místní, ale i přesporní řemeslníci.

V Hostouni představoval jeden z takových cechů cech hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků. Tereziánský katastr uvádí v městečku dva hrnčírě, dva tesaře a jednoho zedníka.³ Hrnčírů zpravidla patřivali k chudší vrstvě obyvatelstva, avšak jejich řemeslo bylo zapotřebí k výrobě nádobí a lze tedy předpokládat, že působili již od počátku vzniku lidských sídlišť. Hrnčírů též poměrně brzy zakládali cechovní sdružení. Naopak zedníci, přestože i jejich řemeslo nesporně provázelo zakládání a budování měst od samého počátku, se cechovně organizovali (nejen v českých zemích) oproti jiným řemeslům poměrně opožděně. Vyplývalo to ze skutečnosti, že zedníci většinou pracovali v hutích a byli najímáni na určitou stavbu. Zedníci mohli vykonávat řemeslo svobodně, mohli být zaměstnáni v hutích nebo byli organizováni cechovně.⁴

¹ Státní okresní archiv Domažlice (dále SOKA Domažlice), Archiv města Hostouň (dále AM Hostouň), i. č. 1, listina z 20. února 1587, kterou Rudolf II. uděluje na prosbu Jiřího z Gutštejna městečku Hostouni znak, pečeť, právo pečeti červeným voskem, povyšuje městečko na město a povoluje, aby se v něm usazovali řemeslníci, L1.

² Údaje o konání trhů v Hostouni viz např. SOKA Domažlice, AM Hostouň, i. č. 4, listina Jiřího z Gutštejna z 23. dubna 1598, kterou potvrzuje starší privilegium z roku 1456, v němž je ustanoveno povolení obci vybírat a užívat poplatky z jarmarku, L4.

³ CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 14–15.

⁴ JÁSEK, Jaroslav. Cechovní mistři vápna a kamene. *Heraldická ročenka 1992*. Praha : Heraldická společnost, 1992, s. 60.

Cech hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků v Hostouni ukončil svoji činnost, stejně jako všechny ostatní cechy, k 1. květnu 1860, kdy vstoupil v platnost císařský patent č. 227 ř. z., živnostenský řád z 20. prosince 1859. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění, jakož i ostatní starší normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl. Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenstvy (§§ 106–130).

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně se nedochovaly žádné písemné záznamy dokládající převzetí archiválií hostouňských cechů do archivu.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu máme jen neúplné informace. Můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle stěhovala. Po zrušení cechů cechovní agenda zpravidla přecházela na nově vzniklá společenstva; uzavřené spisy, knihy a listiny se ukládaly spolu s dokumenty městské správy na radnici. V popise hostouňského městského archivu vyhotoveného G. Schmidtem pro *Mitteilungen des k. k. Archivrates* z roku 1916 se uvádí, že cechovní věci tvořily společně s horními záležitostmi zvláštní spisovou skupinu.⁵ Více písemných údajů o osudu cechovních písemností však není k dispozici.

Vzhledem k množství dochovaného archivního materiálu přirozeně předpokládáme ztráty dokumentů před jejich uložením v archivu.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Inventarizovaný archivní fond, původně nazvaný Sdružený cech Hostouň, obsahoval před pořádáním archiválie některých dalších archivních fondů hostouňských řemeslnických organizací. Proto v roce 2012 došlo k vnitřnímu přesunu archiválií do nově utvořených archivních fondů (čj. SOAP/010-0745/2012 ze dne 22. 11. 2012): Cech krejčích Hostouň (EL NAD 1823), Cech kovářů, zámečníků, kolářů, sklenářů, bednářů a hřebíkářů Hostouň (EL NAD 1824) a Společenstvo sdružených řemesel Hostouň (EL NAD 1822). Během pořádání byly mezi spisy nalezeny ještě dva výuční listy náležející do archivního fondu Cech ševců Hostouň (EL NAD 1516), kam byly rovněž přesunuty (čj. SOAP/010-0604/2014 ze dne 26. 8. 2014).

Při inventarizaci archivního fondu zpracovatelka na základě zjištěných skutečností archivní fond přejmenovala ze Sdružený cech Hostouň na Cech hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků Hostouň (čj. SOAP/010-0603/2014 ze dne 26. 8. 2014). V inventarizovaných archiváliích se totiž neuvádí název *Reihezech* nebo *Reihezunft*, ale vždy jsou vyjmenováni řemeslníci, jejichž obory cech sdružuje: *Töpfer, Mauerer, Zimmerleute und Steinmelzer*.

Archivní fond tvoří malé množství spisů, jež všechny představují osobní doklady členů cechu, především výuční a osvědčující listy. Výuční listy obdrželi učedníci, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu, popř. přijetí mezi tovaryše, byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přítiskem cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl

⁵ FENCL, Tomáš. *Archiv města Hostouň (1553) 1587–1944 (1946) : inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 181]. SOKA Domažlice, 2004, s. 2. Srov. SCHMIDT, Georg. *Aus westböhmisches Archiven – Hostau*. In: *Mitteilungen des k. k. Archivrates*, II. Band, Wien, 1916.

tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že se při jejich cechu vyučili. Takový osvědčující list, zavedený generálním cechovním řádem z roku 1731, si měl každý tovaryš opatřit před odchodem na zkušenou neboli vandr.

Osobní doklady členů cechu byly uspořádány abecedně, aby zůstaly vcelku dokumenty téhož řemeslníka.

Jazykem archiválií je němčina. Spisy jsou v dobrém fyzickém stavu.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Z činnosti hostouňského cechu hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků zbylo pouhé torzo – složka osobních dokladů členů cechu z let 1763–1850. Nahodile dochované dokumenty o vyučení a o dosažení mistrovského práva neumožňují badatelům hlubší poznání dějin cechu, ani nenabízejí možnost rekonstrukce řemeslnických rodů, z nichž se v zachovaných archiváliích nejčastěji objevuje jméno hrnčírské rodiny Schächer (též varianta Schecher).

Na osobních dokladech členů této rodiny se pozoruhodně dochovaly dva otisky pečeti: cechovní a městské. Oba můžeme považovat za vzácné.

Podobu pečetidla hostouňského cechu hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků lze studovat na osobním dokladu Johanna Schechera z roku 1771, kde se nachází otištěná oplatková pečeť pod krytem papíru. Jedná se o okrouhlou pečeť o rozměrech 30 x 34 mm. V pečetním poli se nachází korunovaný půlený štít, v jehož pravé polovině je zobrazen symbol hrnčírského řemesla, Adam a Eva pod stromem poznání (Adam coby první výrobek z hlíny), a v levé polovině překřížené nástroje tesařů pod nimi pak nástroje zedníků, pravděpodobně kramle a kružidlo. Opis je oddělen od pečetního pole perlovcem: [.....]*VND*ZIMER[.....] DER: S[.]HO[.....] Ostatní otisky cechovního pečetidla dochované v inventarizovaném archivním fondu jsou velmi špatně rozeznatelné.

Městská pečeť dochovaná na úředním listu z roku 1797 udělujícím mistrovské právo Josefu Schecherovi je jednou ze dvou doložených variant kulatých pečeti, které mají v opisu letopočet 1609.⁶

Vzhledem k tomu, že ani v archivním fondu Archiv města Hostouň se nenacházejí téměř žádné prameny přispívající k poznání činnosti cechovních organizací ve městě, bude ke studiu dějin cechu nutné probádat též archiválie obsažené ve fondu Velkostatek Horšovský Týn (uložené ve Státním oblastním archivu v Plzni).

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech hrnčírů, zedníků, tesařů a kameníků Hostouň uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 8. ledna 2015

Radka Kinkorová

⁶ Více k dochování a popisu pečeti viz PELANT, Jan. *Znaky a pečeti západočeských měst a městeček*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1985, str. 68–69.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice. Archiv města Hostouň, i. č. 1, L1.

Státní okresní archiv Domažlice. Archiv města Hostouň, i. č. 4, L4.

Literatura

FENCL, Tomáš. *Archiv města Hostouň (1553) 1587–1944 (1946) : inventář* [tiskem nepublikovaná archivní pomůcka č. 181]. SOkA Domažlice, 2004.

CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

JÁSEK, Jaroslav. *Cechovní mistři vápna a kamene. Heraldická ročenka 1992*. Praha : Heraldická společnost, 1992.

PELANT, Jan. *Znaky a pečetě západočeských měst a městeček*. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1985.

SCHMIDT, Georg. *Aus westböhmischen Archiven – Hostau*. In: *Mitteilungen des k. k. Archivrates*, II. Band, Wien, 1916.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

Seznam použitých zkratek

AM	Archiv města
AP	archivní pomůcka
EL	evidenční list
fas	fascikl
i. č.	inventární číslo
L	listina
NAD	Národní archivní dědictví
SOkA	Státní okresní archiv

Inventární seznam

Inventární číslo	Obsah	Časový rozsah	Evidenční jednotka číslo
---------------------	-------	------------------	-----------------------------

I. Spisy

1	Osobní doklady členů cechu	1763–1850	fas 1
---	----------------------------	-----------	-------

Název archivní pomůcky:	Cech hrnčářů, zedníků, tesařů a kameníků Hostouň
Značka archivního fondu:	Cech h. z. t. k. Hostouň
Časový rozsah:	1763–1850
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 fascikl)
Počet inventárních jednotek:	1
Rozsah v bm:	0,01
Stav ke dni:	8. 1. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	9
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 8. 1. 2015 čj. SOAP/010-0027/2015